

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

BOEKEN

HANDLEIDING PSYCHO-EDUCATIEVE GEZINSINTERVENTIE KOPP.

GEBASEERD OP DE METHODIEK VAN
WILLIAM R. BEARDSLEE E.A.

K. van Doesum, A. Kroeze, K. Leer-
Ternisien & M. Bool (red.) (2002).

Utrecht: Trimbos-instituut. 125 pp.

Als Belgisch psycholoog-psychotherapeut volg ik reeds een tiental jaren het onderzoek en de ontwikkelingen omtrent *kopp* (kinderen van ouders met psychiatrische problemen) op internationaal vlak, onder meer in Nederland, van heel nabij. Zodoende heb ik deze Nederlandse vertaling en aanpassing van een uit de Verenigde Staten afkomstig interventieprogramma mede door een Belgische bril gelezen. En dan zie ik vooral hoe deze handleiding kadert in een proces dat in Nederland de voorbije vijftien jaar is afgelegd. Een proces gekenmerkt door een structureel-organisatorische aanpak die op vrij korte termijn leidde tot een werkmodel en inventarisatie van noden, een algemene sensibilisering en vorming, een verspreide deskundigheid, de ontwikkeling van instrumenten (zoals voorlichtingsbrochures en -video's en draaiboeken voor interventies) en (effect)onderzoek. Een hele voorsprong op ons land, wat mij soms dan ook doet watertanden.

De grootste verdienste van de auteurs ligt in het introduceren van een uitgewerkt en empirisch ondersteund en daarom uniek programma ter bevordering van de veerkracht van kopp-kinderen in het Nederlandse taalgebied. In hun aansluiting met de internationale ontwikkelingen weten ze enerzijds het gedachtegoed van

Beardslee en zijn collega's bondig en helder uiteen te zetten en anderzijds aan te geven waar ze aanpassingen inbrengen.

Zo beschrijft het eerste deel, *Achtergrondinformatie*, onder meer de kern van Beardslees invalshoek, de doelen en uitgangspunten van de interventie. Hierbij beklemtonen Van Doesum c.s. terecht dat de gezinsinterventie zich richt op preventie naar de kinderen en niet op behandeling van de ouder, en zetten ze de positieve en toekomstgerichte visie van dit protocol in de verf. Ze gaan uit van de krachten en hulpbronnen binnen een gezin en zijn netwerk. Het centrale doel, voorkómen dat de kinderen of jongeren in het gezin psychische problemen ontwikkelen, valt uiteen in twee subdoelen, het stimuleren van communicatie binnen het gezin en het bevorderen van veerkracht bij de kinderen. Het eerste subdoel streeft men na door psychoeducatie over de ouderlijke stoornis (ideaaliter via de ouders aan de kinderen) en de mogelijke invloed daarvan op de kinderen, het onderkennen van hun actuele behoeften, het verstrekken van informatie over mogelijke voortekenen van problemen bij de kinderen zodat vroegtijdige onderkenning en eventueel behandeling mogelijk wordt, en het bespreken van toekomstplannen. Het tweede subdoel - bevordering van veerkracht bij kinderen - vertaalt zich in een focus op het begrijpen door het kind van de ouderlijke stoornis, het stimuleren van activiteiten buitenshuis, het aanmoedigen van vertrouwensrelaties binnen en buiten het gezin en het versterken van de copingvaardigheden van het kind.

Het tweede deel van de handleiding biedt per sessie - klassiek zijn er zes tot acht bijeenkomsten waarvan het merendeel met de ouders, één of twee met de kinderen en één of twee met het hele gezin

- een overzicht van doelen en structuur alsook een beschrijving van de sessie. Verder ligt de meerwaarde van deze handleiding in haar begeleidende casus en bijlagen, waaronder een logboek ter evaluatie van de verschillende sessies, een schema over ontwikkelingstaken en voorlichtingsmateriaal. Dit is met andere woorden een bijzonder geslaagde bewerking van de oorspronkelijke handleiding.

Na voorgaande lofzang op het werk van de redacteurs toch een punt van kritiek. Waar de groep rond Beardslee zijn interventie specifiek uitwerkte voor gezinnen waarin een ouder een stemmingsstoornis vertoont, kiest men in de Nederlandse versie voor een uitbreiding naar angststoornissen. Nochtans valt de motivering hiervoor nogal mager uit. Waarom opteert men precies voor angststoornissen en niet voor pakweg psychosen of persoonlijkheidsstoornissen?

Kritische kanttekeningen bij de visie en inhoud alsook de opzet van de interventies kunnen we niet op het conto schrijven van de Nederlandse editie. Maar laat mij eerst, in de geest van Beardslee, de sterke kanten van zijn programma naar voren halen. Globaal laat de interventie zich als volgt omschrijven: kortdurend, protocollair, gezinsgericht, gebaseerd op een inschatting van het functioneren van ouders en kinderen, gefocust, competentie-georiënteerd, psycho-educatief, met een sterk cognitieve en sociale inslag. Elk van deze karakteristieken biedt cruciale voordelen, bijvoorbeeld: als preventiewerker is het duidelijk waarop zich te richten, men creëert een uitnodigend en hoopgevend kader voor gezinnen, het is een uitermate trainbare interventie. Bovendien heeft Beardslee steeds veel aandacht besteed aan de empiri-

sche onderbouw van zijn interventie, waarmee hij een lacune op dit terrein invult en tegemoetkomt aan de almaar luider klinkende roep naar *evidence based* werken.

Zoals vaak echter, huizen in de sterktes ook reeds de zwakkere punten. Mij bekwam immers meermaals het gevoel dat deze methodiek een (quasi) 'ideaal' scenario voorspiegelt. Zo kreeg ik op basis van het belang dat de interventie hecht aan het (kunnen) spreken over de ouderlijke stoornis, de indruk dat de handleiding zich geen raad wist met veel minder communicatief ingestelde gezinnen of de mogelijk (in periodes) beschermende effecten van zwijgen. Een consequentie van de zeer overtuigende visie van Beardslee en het geprotocolleerd karakter van de interventie? In dezelfde lijn kwam mij het krachtige geloof in het wegnemen van de belasting (tengevolge van verantwoordelijkheidsgevoel) bij de kinderen soms wat naïef voor. Verder vertrekt het programma van een ziekteconcept, ook al onderstreept men het belang om de deskundigheid van de ouders inzake de ervaring met hun ziekte te respecteren. Hier dringt zich de vraag op hoe gezinnen die (nog) niet achter een dergelijk ziekteconcept staan een plaats krijgen in deze methodiek. Daardoor is er weinig (specifieke) ruimte voor het verwerkingsproces bij de cliënt en diens gezinsleden omtrent de psychische problemen die zich (ook in de toekomst kunnen) voordoen, niettegenstaande dat via het opmaken van een ziektegeschiedenis de ervaringen van het gezin zeker aan bod (kunnen) komen.

Bovenstaande elementen voeren mij tot de conclusie dat voor een niet onbelangrijk deel van de gezinnen dit programma te ver af kan staan van waar zij zich in hun proces bevinden. Het verschil is dan te

ren hun verhaal vertellen. Hij vraagt wie de tekenaar is in het gezin en helpt het kind om het probleem in een stripverhaal te tekenen, waarbij hij probeert ieder plaatje een naam te geven en vraagt wat de plaats van het kind is. Vervolgens tekent hij het stripverhaal nog een keer, maar nu toekomstgericht, volgens de wensen van het kind. Ook hier legt hij een verbinding tussen het verleden, het heden en de toekomst. Hij maakt gebruik van briefjes om kinderen dingen op te laten schrijven, vraagt het kind om de briefjes te verzamelen, er een volgorde in aan te brengen en een briefje te kiezen om mee aan het werk te gaan. Ter illustratie: een gezin komt in therapie vanwege een zevenjarige jongen, die angstig is en niet naar school gaat. De therapeut vraagt aan de jongen: 'Wat moet er vandaag voor jou hier gebeuren?' Waarop de jongen zegt: 'Niet over het probleem praten'. Vervolgens vraagt de therapeut waarover hij wel wil praten en de jongen begint te vertellen over zijn hobby, skaten, en dat hij dat samen met zijn stiefvader doet. De therapeut vraagt of hij daarbij ook bang is of wel eens valt, waarop de jongen lachend vertelt dat hij niet bang is en dat zijn stiefvader soms valt. Vervolgens vertelt de jongen meer voorbeelden waarbij hij niet angstig is. Aan het eind van de sessie vraagt de therapeut de gezinsleden hun ogen te sluiten en te fantaseren over de toekomst, als het probleem voorbij is, en hun wensen op een briefje te zetten. Moeder wenst dat haar zoon naar school gaat, stiefvader dat hij een echte jongen wordt en zijn zusje dat hij niet meer bang is. De jongen heeft als wens weer naar school gaan en vrienden maken. De therapeut laat de jongen de briefjes verzamelen en voorlezen en vraagt hem over welk briefje hij de volgende keer wil praten.

Een ander voorbeeld ging over een jongen die niet wil praten over zijn traumatische ervaring met seksueel misbruik. Burnham suggereert: 'Kon je die man maar tekenen'. Hij begint met het tekenen van een gezicht en vraagt naar de ogen, de oren, de mond en het haar van de man en de kleding die hij droeg. Hierdoor gaat het kind nadenken over details. Ook vraagt hij naar de blik in de ogen van de man, waardoor het kind meer bij zijn gevoel kan komen. Dan vraagt hij wat het kind zou willen dat die man tegen hem zou zeggen. En omgekeerd wat het kind tegen die man zou willen zeggen. Zo helpt hij het kind over een drempel door met hem samen woorden te geven aan de traumatische ervaring.

De tweede dag gebruikte Burnham als kader de theorie *coordinated management of meaning* van Paerce en Cronen, over de organisatie van betekenisgeving. Het gaat hierbij om betekenissen die mensen toeschrijven aan het gedrag van zichzelf en anderen, zoals hun gezin van herkomst en de maatschappij, over de invloed van de sociale en culturele context. Bij deze betekenisgeving kan een onderscheid gemaakt worden in verschillende contextuele niveaus, van cultuur naar gezinsscript en levensscript, naar de relatiedefinitie en de zich herhalende interactiepatronen en naar de relationele en inhoudelijke betekenis van de communicatie. Nadat hij in verschillende voorbeelden, mondeling en op video, had laten zien hoe hij het schema gebruikte, oefenden we ermee in een rollenspel.

Terug kijkend op deze workshop waren het voor mij twee inspirerende en leerzame dagen. John Burnham liet zich zien als een krachtig persoon, een creatieve en bescheiden therapeut die zijn ideeën en methoden op een toegankelijke wijze wist

te presenteren. Hij bood ons geen nieuwe methodiek of concrete handleiding, maar wel veel boeiend materiaal met aankno-

pingspunten voor de dagelijkse praktijk.

Wil Kempers

Ambiguous loss, risk and resilience in immigrants and ethnic minority families

Workshop door Celia Falicov
op 15 en 16 mei 2003 te Amersfoort,
georganiseerd door de Symforagroep

Celia Falicov is clinical professor bij de vakgroep Psychiatry van de University of California in San Diego en heeft daarnaast een eigen praktijk. Ze gaf een tweedaagse workshop over ambigu verlies bij etnische minderheden. De eerste dag wijdde ze aan een overzicht van haar ideeën en uitgangspunten, die ze samenvat in de term MECA: multicultural ecosystemic comparative approach. Ze vat cultuur op als een samenstel van gedeelde ideeën, betekenissen en gedragingen voortkomend uit gezamenlijke participatie aan een bepaalde subgroep of setting. Bijvoorbeeld wonen in de stad of op het platteland, religie, man- of vrouw-zijn, opleidingsniveau en socio-economische status. De therapeut moet met verschillen op deze gebieden werken en hoeft geen expert te worden in etnische groepen. De therapeut moet als culturele makelaar (*cultural broker*) onderhandelingen kunnen voeren tussen de cultureel verschillende partijen. Dit betekent afwisselend in- en uitzoomen op specifieke gezinskenmerken, de culturele bagage en de grotere context. Falicovs therapeutische werk speelt zich af op het grensvlak waar deze culturele contexten elkaar overlappen en van elkaar verschillen. Ze

noemt dit *ecological niches*. Haar positie is die van culturalist én universalist; '*knowing the culture*' en '*not-knowing*', cultuur als voorgrond en als achtergrond. De therapeut dient zich er van bewust te zijn dat men onvermijdelijk de eigen bagage meebrengt en het is steeds zoeken naar een delicate balans tussen de eigen cultuur en die van de ander. Het was mooi om te zien hoe Falicov bij het terugzien van een interview met een Nederlands-Duits echtpaar constateerde dat er bij haar sprake was van culturele tegenoverdracht vanuit haar joods-zijn naar de Duitse vrouw. Ze sympathiseerde met het verzet van de jonge Duitse tegen haar moeder, die de Tweede Wereldoorlog verdedigde.

Falicov sprak verder over individuele migratie, waarbij een persoon autonoom besluit om naar een ander land te gaan, over gefaseerde migratie - alleen vader of moeder migreert, al dan niet met een aantal kinderen, gevolgd door een hereniging - en over de invloed daarvan op afscheid nemen en opnieuw beginnen. Ze liet een ontroerende video zien van Filipijnse vrouwen die dag en nacht bij Amerikaanse gezinnen in de huishouding werken. De complexe problematiek - het achtergelaten van het gezin, de hoop op een betere financiële situatie, het wachten op hereniging en de problemen na de hereniging - werd schrijnend helder.

Falicov benadrukte de complexiteit van migratie. Er zijn veel betrokkenen, de mensen die achterblijven, de mensen die vertrekken, de mensen die komen en gaan (*circular migration*). Ze adviseert therapeuten om bij ieder gezin tien tot vijftien minuten te praten over